

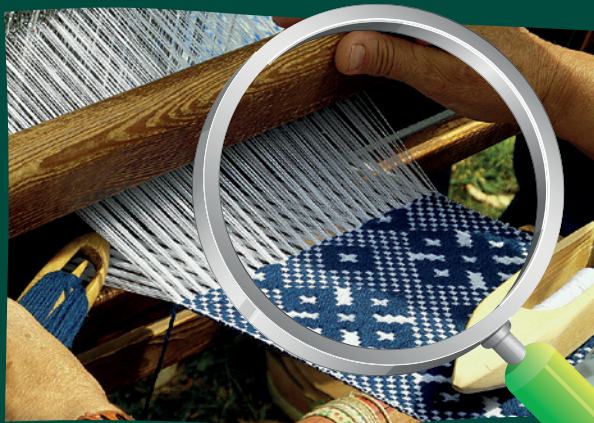

Jakie to

RZEMIOSŁO?

ZAWODY DAWNIEJ I DZIŚ

atlas dla dzieci

Jakie to
RZEMIOSŁO?
ZAWODY DAWNIEJ I DZIŚ
atlas dla dzieci

Copyright © Wydawnictwo SBM Sp. z o.o., Warszawa 2023

Tekst: Izabela Winiewicz-Cybulska

Projekt okładki i layoutu: Wioletta Kanik

Ilustracje: Izabela Winiewicz-Cybulska

Opracowanie graficznie: Wojciech Górski

Redakcja: Agnieszka Niegowska

Korekta: Dominika Korzeniowska

Wydanie I

Wydrukowano w Polsce

Wydawnictwo SBM Sp. z o.o.

ul. Sułkowskiego 2/2

01-602 Warszawa

www.wydawnictwosbm.pl

CZERWONY – wyroby z metalu

POMARAŃCZOWY – wyroby z metali szlachetnych

BRAZOWY – wyroby z użyciem drewna

GRANATOWY – wyroby z gliny, w tym porcelana

BŁĘKITNY – wyroby ze szkła

ZIELONY – wyroby związane z tkactwem i włókiennictwem

ZIELONY JASNY – wyroby skórzane

SZARY – pozostałe

Spis treści

Wstęp	4	Mozaikarstwo	72
Balwierstwo	8	Murarstwo	74
Bartnictwo	10	Pasamonictwo	76
Bednarstwo	12	Persjarstwo	78
Bibułkarstwo	14	Piekarstwo	80
Bukieciarstwo	16	Plecionkarstwo	82
Ceglarstwo	18	Płatnerstwo	84
Ceramika	20	Porcelannictwo	86
Ciesielstwo	24	Puszkarstwo	88
Druciarstwo	26	Rymarstwo	90
Drukarstwo	28	Safianictwo	92
Dziewiarstwo	30	Sitarstwo	94
Farbiarstwo	32	Skrzyniarstwo	96
Garncarstwo	34	Stolarstwo	98
Hafciarstwo	36	Sukiennictwo	100
Introligatorstwo	38	Szewstwo	102
Jubilerstwo	40	Szklarstwo	104
Kaflarstwo	42	Szopkarstwo	106
Kamieniarstwo	44	Ślusarstwo	108
Kamionkarstwo	46	Tapicerstwo	110
Kobiernictwo	48	Tkactwo	112
Kołodziejstwo	50	Tokarstwo	114
Koronkarstwo	52	Witrażownictwo	116
Kowalstwo	54	Włókiennictwo	118
Krawiectwo	56	Zabawkarstwo	120
Kuśnierstwo	58	Zegarmistrzostwo	122
Ludwisarstwo	60	Złotnictwo	124
Meblarstwo	64		
Metaloplastyka	68		
Modniarstwo	70		

Wstęp

Rzemiosło to ręczne tworzenie przedmiotów codziennego użytku, natomiast **rzemiosło artystyczne** jest działem sztuk plastycznych, który obejmuje wykonywanie przedmiotów użytkowych i estetycznych – ładnych. To określenie wprowadzono dopiero pod koniec XIX wieku dla odróżnienia rzeczy wykonywanych ręcznie przez artystę-rzemieślnika od tych produkowanych maszynowo, czyli fabrycznie, i tworzących cały przemysł artystyczny.

Czy wiesz, że...

W odniesieniu do rzemiosła możemy używać też takich słów jak **rękodzieło**, **sztuka zdobnicza** czy **sztuka użytkowa**. Dziś na określenie tego działu sztuki stosujemy termin wzornictwo przemysłowe albo dizajn (ang. *design* – „wzór”). To określenie obejmuje wszystkie działania twórcze związane z powstawaniem danego przedmiotu, w tym także bardzo ważny proces projektowy.

To ciekawe...

Współcześnie słowo „rzemiosło” oznacza przede wszystkim działalność gospodarczą prowadzoną przez osoby o określonych kwalifikacjach, czyli umiejętnościach. W spisie zawodów rzemieślniczych jest dziś ponad 60 takich, które mają związek ze sztuką. Przy czym, niestety, wiele z nich to zawody ginące.

Warto tu podkreślić, że nie każda działalność jest rzemiosłem. Z definicji musi być ona mała – a więc rzemiosłem nie będzie duża produkcja przemysłowa – i w żadnym wypadku nie może szkodzić środowisku. Rzemieślnicy zrzeszają się w cechach, spółdzielniach oraz izbach rzemieślniczych.

Warto wiedzieć

Rękodzieło, czyli **rzemiosło ludowe**, rozwija się nadal po to, by chronić dawne zawody i pozwolić im przetrwać.

Wstęp

Cech to dawne określenie bractwa – stowarzyszenia rzemieślników jednego lub kilku pokrewnych zawodów. Takie grupy tworzone w celu ochrony interesów tych, którzy produkowali ręcznie różne przedmioty lub je naprawiali. Prawa, zwyczaje i obowiązki rzemieślników regulowały specjalne przepisy – **statuty**, które zawierały także informacje dotyczące zasad nauki oraz dzieł mistrzowskich wykonywanych na jej zakończenie.

Każdy cech skupiał **mistrzów**, **czeladników** i uczniów, inaczej **terminatorów**. Warunkiem uzyskania tytułu mistrza było wykonanie dzieła mistrzowskiego, nazywanego **majstersztykiem**. A z takim tytułem można już było posiadać własny warsztat. Konkurencją dla dawnych cechów byli tzw. partacze, czyli czeladnicy, którzy z różnych powodów zostali usunięci z cechu.

Cechy powstawały w średniowieczu – rozwijały się zwłaszcza w XIV i XV wieku. Ich upadek natomiast przypadł na wieki XVIII i XIX i był spowodowany rozwojem manufaktur oraz przemysłu.

Za obronę krakowskiej Bramy Floriańskiej odpowiadał cech stolarzy i powroźników, którzy robili powrozy i liny z pasów skóry, włókien konopi czy sizalu. Baszta Stolarzy i Powroźników jest jedną z trzech gotyckich, które się zachowały

Czy wiesz, że...

Manufaktura – nazwa ta pochodzi od łacińskiego słowa *manus*, czyli „ręka”, i określa zakład produkcyjny, w którym dużą część pracy wykonywano ręcznie. Dziś popularne są u nas manufaktury cukierków czy czekolady, w których ręczna produkcja słodczy, oglądana przez klientów, sama w sobie stanowi nie lada atrakcję.

Warto wiedzieć

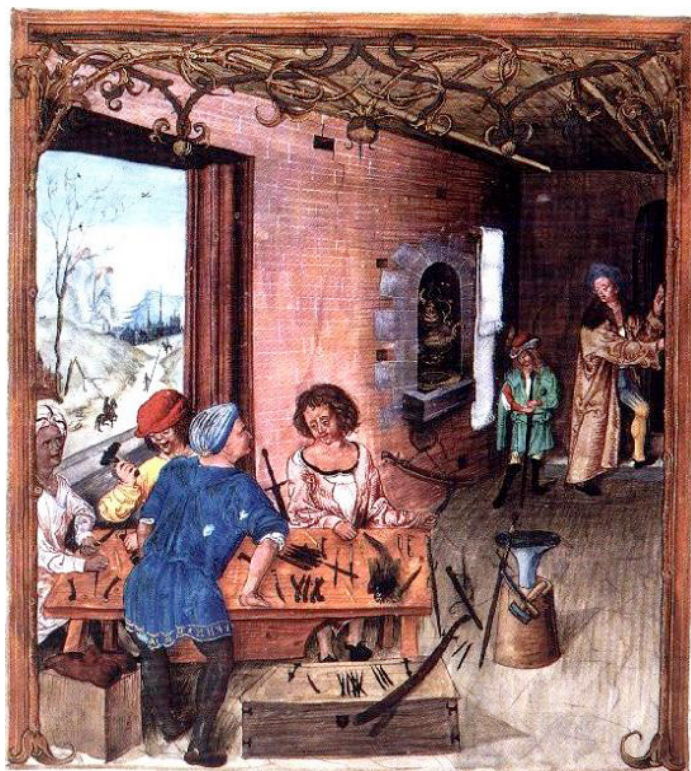
Kodeks
Baltazara Behema
przechowywany jest
w zbiorach Biblioteki
Jagiellońskiej w Kra-
kowie.

To ciekawe...

Bardzo znanym zabytkiem zawierającym spisane ręcznie przepisy – ustawy dotyczące działań krakowskich cechów – jest **Kodeks Baltazara Behema**. W tym renesansowym rękopisie z XVI wieku znajdziemy piękne miniatury – małe

obrazki pokazujące nie tylko pracę rzemieślników, ale też godła poszczególnych cechów. Dzięki tym ilustracjom nie tylko poznajemy dawne rzemiosła, ale też możemy zobaczyć, jak wyglądało ówczesne życie w Krakowie.

Cech mieczników na XVI-wiecznej rycinie z Kodeksu
Baltazara Behema

Balwierstwo

Dawid Teniers Młodszy, *U chirurga*, 1655 r., Muzeum Narodowe w Poznaniu

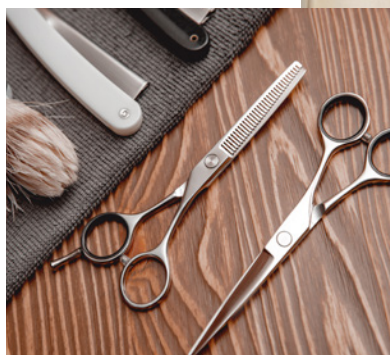
Balwierstwo to po części odpowiednik naszego dzisiejszego fryzjerstwa. Parający się tym fachem rzemieślnicy – **balwierze** – wykonywali czynności związane z higieną: golili brody, strzygli włosy, stawiali bańki i pijawki, opatrywali rany, puszczały krew... Choć nie mieli przygotowania medycznego, a jedynie doświadczenie i wiedzę ludową, wykonywali również proste zabiegi, nawet wrywali zęby. Poważniejszym i bardziej skomplikowanym leczeniem zajmowali się już medycy kształceni na uniwersytetach.

Balwierstwo nie przetrwało do naszych czasów, a usługami związanymi z goleniem i stryżeniem zajęli się fryzjerzy, nazywani dziś **stylistami fryzur**.

Czy wiesz, że...

Nazwa balwierz albo bałwierz, czy też barbierz pochodzi z języka łacińskiego – *barba* to po łacinie „broda”. A sam balwierz to nie kto inny jak po prostu golibroda albo inaczej cyrulik lub felczer.

To ciekawe...

Podobno balwierze byli (obok łaźebników, czyli tych, którzy w łaźniach publicznych przygotowywali kąpiele) najbardziej pogardzanym cechem – może dlatego na ilustracji godło cechu, umocowane na łańcuchach, trzymają... dwie małpy.

Cech balwierzy na XVI-wiecznej rycinie z Kodeksu Baltazara Behema

Warto wiedzieć

W Kodeksie Baltazara Behema znajdziemy herb cechu balwierzy. Jest to okrągła aptekarska puszka, dwie brzytwy z otwartą klingą, a na samym dole – pod ilustracją – trzy miednice.

Bartnictwo

Stary ul słomiany z Lanckorony

Bartnictwo to dawna nazwa pszczelarstwa (pasiecznictwa), głównie leśnego – rzemiosła, które liczy sobie prawie 2000 lat. Było to zajęcie tych ludów, które żyły na obszarach leśnych, gdyż pszczoły zamieszkiwały wtedy w dziuplach starych drzew, a dopiero znacznie później – w dziuplach wykonywanych przez człowieka, czyli w **ulach**.

W Polsce fach ten znany był już za czasów Mieszka I – przez lata był uznawany za bardzo ważny, gdyż oprócz **miodu** dostarczał też **wosk**, z którego robiono świece. Do zaniku bartnictwa doszło w XIX wieku, kiedy to używany głównie do słodzenia miód powoli zaczął być wypierany przez cukier trzcinowy i buraczany.

Czy wiesz, że...

Specjalna komora dla pszczoł wydrążona w pniach drzew, głównie w dębach i sosnach, to **barć**. Bartnik oznaczał ją specjalnym znakiem własności – tzw. **ciosnem** – składającym się z kilku nacięć wykonanych w pniu. Miejsca dla pszczoł tworząco też w kłodach bartnich, czyli w wydrążonych kawałkach pnia zawieszonych na drzewach. Z czasem barcie i kłody bartne zamieniły się w ule tworzące całe **pasieki**.

Ul figuralny w Muzeum Budownictwa Ludowego w Sanoku

Józef Łępczyński, *Wybieranie barci u Kurpiów*, 1870 r., ilustracja z „Tygodnika Ilustrowanego”

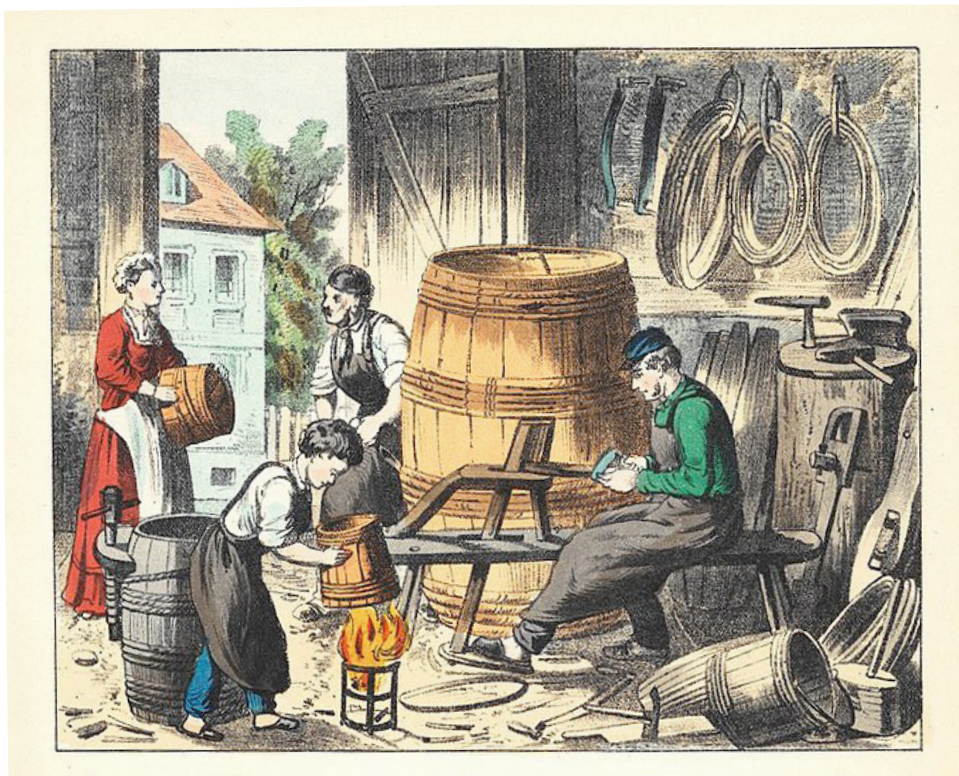
To ciekawe...

Artyści ludowi i rzeźbiarze do dziś wykonują specjalne ule figuralne, które można oglądać w skansenach. Najślynniejszy z nich, **Skansen i Muzeum Pszczelarstwa**, znajduje się w Swarzędzu w województwie wielkopolskim.

Warto wiedzieć

Bartnictwo powróciło dziś do dawnych zwyczajów i praktyk, dlatego trafiło na Listę Niematerialnego Dziedzictwa Kulturowego Ludzkości UNESCO.

Bednarstwo

Bednarze zajmowali się dawniej robieniem beczek różnej wielkości i o różnym przeznaczeniu. Na przykład jesienią największą popularnością cieszyły się beczki do kiszenia ogórków i kapusty. Wytwarzano też beczki do przechowywania zboża, miodu, piwa czy wina, choć do wyrobu trunków służyły już specjalne kadzie. Robiono także balie do prania bielizny, maselnice i dzieże do rozczyniania mąki na chleb.

Praca bednarza była naprawdę skomplikowana – wymagała odpowiedniego przygotowania nie tylko samego drewna, ale też metalu, z którego robiono obręcze. Beczki powstawały z drewnianych klepek – najczęściej z drewna dębowego, sosnowego, świerkowego lub lipowego.